

BOSKOOP. (EEN BOTANISCHE SCHETS.)

DOOR

B. P. VAN DER VOO.

Hier is het kalm en stil. Langs het bochtige riviertje liggen de huisjes geschaard. Daar dicht bij bespeuren we aan de uitstekende torenspitsen de kom van het dorp. Verderop is dat dorp omlijst door enkele ongeveer rechte wegen. Smal zijn die wegen en breed de slooten erlangs. In water is alles gedoken, met water is alles omzoomd. Een echt Zuid-Hollandsch dorp, dat een scherp contrast biedt bijvoorbeeld met een belgisch, brabantisch, gooisch landschap.

Een schilderachtig uitzicht. Lange strooken land, met heesters en jonge boomen beplant, kweekerijen van rozen, azalea's en allerlei houtgewas. Bij wijze van afwisseling enkele hooi- en weilanden. Die vormen echter uitzonderingen; boomkweekerij is de hoofdzaak, en toch bespeurt men spoedig aan het gansche voorkomen dezer streek, dat die boomkweekerijen betrekkelijk jong zijn. Al deze tuinen zijn aangelegd nadat deze polders waren afgeveend; weinig kilometers van hier zijt ge in de veenpolders, waar schier alles wei- of hooiland is. Deze streek ligt tusschen de beide grootste lage gronden van Holland: Zuidplaspolder en Haarlemmermeer.....

Me dunkt, dat menigeen aan de enkele woorden waarmee we het terrein voorstellen dat we gaan bespreken, de boomkweekersgemeente Boskoop zal herkend hebben, gelegen aan de Gouwe, tusschen Gouda en Leiden. Boskoop ligt twee uur ten Noorden van het »Polderland» dat aan schrijver dezes zoo lief was, waarin hij wandelde en waarvan hij het schoons en merkwaardigs herdacht. In Boskoop is iedereen boomkweeker, verzorgt uitheemsche gewassen en heeft dus volstrekt

geen gevoel voor de wilde planten, voor het „onkruid.” Het dorp wordt ook, waarschijnlijk, nooit bezocht door wandelaars die zich aangetrokken gevoelen tot den wilden plantengroei, die hier bovendien gering in soorten, onbeteekenend voor den onderzoeker schijnt. Overtuigd van de waarheid, dat geen enkele landstreek te versmaden is, dat we overal door de natuur worden beziggehouden, alom iets opmerken, stof vinden voor studie, waarin we ons verdiepen met telkens vernieuwde belangstelling, — overtuigd dat we ook hier zouden kennismaken met feiten die ons aanleiding worden tot nauwer eenheidsgevoel met al het omringende, begaven we ons naar Boskoop ter onderzoek. Hier geven we geen volledige schets, geen opsomming van rariteiten uit ons Herbarium, doch enkel de vluchtige aantekeningen, terloops gemaakt op de wandeling en in verband gebracht met gedachten die de plantenwereld ingeeft aan het hoofd, gevoelens die zij wekt in het hart, van wie haar innig liefheeft.

Want Flora is een groote toovenares. Zij roept schimmen op van het grijze verleden, ja zelfs vermag zij den sluier soms een wijle op te lichten waarmee een verre toekomst is bedekt. De studie en het blootelijk nadenkend vergelijken, meelevend opmerken, voeren tot bespiegelingen vaak over wereld en leven, over mensch en maatschappij, over vooruitgang en ideaal.... Dat is voor ons de zoetste vrucht van de uren, doorgebracht in woud of moeras, op heuveltop en veld, zwervend langs bouwland en slootoever. Dat is de meest dichtertelijke en tevens de meest practische waarde van de beschouwing der wilde planten.

Er zijn onderzoeken in 't werk gesteld en beschreven over verre landen, indrukwekkende oerwouden, eindeloze steppen, savanna's, llanos, prairieën, pampas. Ook heeft men botanische wandelingen geschetst in streken van Nederland die uitmunten door natuurschoon of plantenrijkdom. Voor de lage polders klopten weinig harten. De „oogst” van den botanicus moest ruim wezen; zeldzame soorten slechts komen in aanmerking bij het schatten van zijn buit. Eigenaardig kwam het ons ditmaal voor, eenige wandelingen te schetsen door een streek die weinig zeldzaams biedt, ja zelfs op het eerste gezicht niet gekenschetst is door bepaalde soorten. De uitkomst van de studie eener dergelijke omgeving, moet vanzelf hemelsbreed afwijken van anders bekomen resultaten. Hier is de hoofd-indruk: verscherping van de liefde die we koesteren voor iedere natuur, een dieper ge-

voeld besef van de zedekundige waarde der botanische doorwandeling van elk landschap. Want hier kan men geen jacht maken op zeldzame soorten; enkel kan men den algemeenen indruk in zich opnemen, vergelijkingen maken, het alom-tegenwoordige leven begroeten, de suggestieve karakters, de tot nadenken stemmende harmonische aaneenschakeling der vormen, de hemelsche muziek der kleuren bewonderen, doorgronden en zich ermee vereenigen, als met deelen der natuur tot welke ook wij behooren.

Wanneer men den algemeenen indruk wil onder woorden brengen, dien Boskoop op ons maakt, dan moet het eerst in het oog loopen het scherpsprekend contrast tusschen de wilde en de gekweekte plant; tusschen het onkruid, geminacht, versmaad, vertrap, onbezien, en de onuitputtelijke zorgen, de onverdeelde belangstelling, de koortsachtige geestdrift, waarmee men de kultuurplanten koestert, bewondert en liefheeft, wijl ze het voornaamste bestaansmiddel vormen van de Boskoopers. Dus ziet men hier keurig verzorgde tuinen, waar in onafzienbare rijen de nieuwst-gewonnen (pasgemaakte) verscheidenheden uitgestald zijn van Azalea's, Rozen, Coniferen en andere heesters of boomen, die over enkele jaren de parken van Groot-Brittanje, Rusland, Duitschland en Amerika zullen sieren. Daartusschen en langs de slootkanten steekt het onkruid bedeesd zijn kopjes omhoog, vraagt een wild plantje dat niet geschikt is voor »kultuur", bescheiden een plaatsje onder de zon, dat hem bestreden wordt door de plantenfabriek van den kweeker en de onvermijdelijke werkzaamheden die de mensch moet doen om de handelsplanten te verfraaien, ze verkoopbaar te maken. Met voor den kweeker niet licht verstaanbaren ernst, kunnen we achtereenvolgens zijn vijanden en zijn vrienden, zijn gehaat onkruid en zijn broodwinning aanschouwen en gevolgtrekkingen maken die neerkomen op het verschillend gezichtspunt waaruit kweeker en natuurvriend — beiden menschen — de planten beschouwen. Bovendien bedenkt men dat het publiek de kunstprodukten van den tuin bewondert; terwijl zeer enkele stemmen die verfraaide, veredelde, van andere afwijkend-gemaakte planten wanstaltig noemen. Inderdaad, soms ontmoet men personen die liever ronddolen langs Gouwe, Rotte, IJsel of Schie, dan een tentoonstelling van overstelpend-afwijkende Chrysanthemum's te bezoeken. Soms stuit het niet altijd zelfdenkend, doch meer op smaak berustend schoonheidsgevoel van het Publiek op onvolkomen menschen, die liever de serres doorloopen van een botanischen tuin, liever nog een

woud doorkruisen en daar de plechtige majesteit genieten die spreekt uit de eeuwenheugende toppen, dan dat ze de toch wonderlijk-, oogverblindend-kleurvolle, albloemige Azalea's bewonderen in de serres van den koning van België, een feeënpaleis inderdaad, een winter-tuin de arabische tooversprookjes waardig — doch kunst, overheerlijk indien genoten als geheel, voor een oogenblik, — maar ontgoocheland bij ontleding der drijfveeren van ons bewonderen.

Dus wordt de eerste indruk der flora van Boskoop bepaald door doodgewone onkruiden. Men vindt ze langs de wegen, tusschen de boompjes en heesters op de kwekerijen, langs de ontelbare slooten en greppels, boezems en vlieten, waarmee het tuinland doorsneden is. De tuinen vormen langwerpige evenwijdige strooken, die op de smalle dorpswegen uitkomen. Planken over de slooten gelegd, soms een brugje, hier »draai" genoemd, verbinden de tuinen met den weg en onderling. Een strook behoort vaak aan meerdere tuiniers (de kleine bazen zijn allen huurders), wier terrein slechts door een naambordje is afgescheiden van de tuinen der bureu. Dikwijls ontbreekt ook het naambordje. De slooten, die overlans de tuinen van elkander scheiden, dienen volstrekt niet voor afsluiting, doch enkel tot bewatering en om alle punten met een schuit (hier zegt men »schouw") te kunnen bereiken. Enkele tuinen zijn omgeven door een heg, die men »heining" noemt. Men mag de meeste tuinen doorloopen, en soms vormt zulk een kwekerij een bepaald overpad. Enkele weilanden bieden een gewenschte afwisseling. Hooilanden en boerderijen vindt men wel niet zooveel tusschen al die tuinen, maar ze zijn er toch, in 't bijzonder nabij de grenzen der gemeente. Dit is de in 't oog loopende eigenaardigheid van Boskoop: de boomkwekerij houdt zoo goed als geheel op, wanneer men de grenzen der gemeente overschrijdt; in de omliggende dorpen zijn veeteelt en hooibouw de eenige bronnen van bestaan. Enkele tuinen onder Alfen en Waddingsveen dienen — als alle uitzonderingen — om den regel te bevestigen. Dus vormt Boskoop een geheel van tuinen, gansch op zichzelf, een oase tusschen het op den duur wel eentonig grasland, dat volgt op ander grasland en zoo vervolgens tot in het oneindige. Naar het Zuiden tot Rotterdam — van Moordrecht en Moerkapelle af, een streek die we met genoegen herdenken; naar het Noorden tot de grenzen der zee; naar het Westen tot de duinenreeks; naar het Oosten tot Utrecht, is alles gras en vee, vee en gras, wederom vee, nog eens gras. Dus moet dit dorp zeer gemakkelijk voor een min of meer

diepgaande studie gekozen worden; door wie — als schrijver dezes — gewoon is steeds de plaatsen te zoeken die hem een wijle kunnen loeien en in gemeenschap brengen met de natuur, met wie hij gaarne gemeenzaam wordt, telkens meer door nieuwe waarneming, zonder ander doel voor oogen dan kennis, zelf-opvoeding, zonder ander uitgangspunt dan liefde, belangstelling, behoefte aan doorgronden.

Doch men moet door deze inleiding niet op de gedachte komen dat dit dorp vol is van kweekerijen met het onkruid dat de kultuurplant vergezelt, en dat hier verder geen schoons is, geen landschap, geen interessante flora. Integendeel: de fotografieën die men hier uitgestald ziet in een boekwinkel, bewijzen ons reeds het tegendeel, wanneer we den eersten voet in Boskoop hebben gezet. Er zijn hier prachtige landschappen, heerlijke vergezichten, schilderachtige breede slooten of vlieten die zich slingeren door het riet. De plantengroei is — behalve de onkruiden — de flora der vochtige plaatsen, der moerassen, weilanden en oevers. Die flora sluit zich aan bij den plantengroei van het Polderland rondom Rotterdam, doch bevat toch weer een paar andere soorten, terwijl enkele planten hier worden gemist, die ginds soms algemeen zijn, men zoekt hier vergeefs b.v. *Pulicaria dysenterica*, *Euphrasia odontites*, *Orchis latifolia*, *Acorus calamus*, *Cineraria palustris*, *Stellaria graminea*, *Hottonia palustris*, enz. Overheerschend langs alle waterkanten zijn de waterweegbree, *Alisma plantago*, de egelskop, *Sparganium ramosum*, de statige, prachtige zwanebloem, *Butomus umbellatus*, het hooge riet, *Phragmites communis*, het pijpkruid, *Oenanthe fistulosa* met zijn samengetrokken bloemschermen en schier onmerkbaar bladeren en de hooge waterzuring, *Rumex hydrolapathum*. Een aantal andere water-, oever- en weideplanten voegen zich daarbij op bijna alle vochtige plekken, doch bepalen niet zoozeer den aanblik van het landschap, omdat ze niet overheerschend zijn door aantal of grootte.

Karakteristiek blijkt de plantengroei van Boskoop, bij nauwkeurig onderzoek, door het verschijnen van een paar soorten die ontbraken rondom Rotterdam, die we daar tenminste gedurende vijf jaar, doorgebracht met nauwgezette studie, nooit ontmoet hebben. In 't geheel kennen we thans, na een paar vluchtige wandelingen, elf soorten uit Boskoop en omstreken, die ontbraken in ons Polderland. Twee daarvan bepalen het landschap: de witte peen, *Pastinaca sativa*, met haar heldergele bloemschermen, van verre reeds kenbaar, en

de blauwe knoop, *Succisa pratensis*, met kogelronde hoofdjes. Op een paar plaatsen zijn weilanden of paden die door weilanden loopen, letterlijk overdekt met een dicht tapijt van tormentil, *Potentilla tormentilla*, terwijl een enkele sloot omzoomd is met den welriekenden gagel, *Myrica gale*. Op een enkele plek aan de Gouwe vinden we in talrijke exemplaren de schoone *Sedum purpurascens*. Elders de groote boterbloem, *Ranunculus lingua* en een enkele plant van de *Chrysanthemum parthenium*. Bovendien konden we een drietal varens onderscheiden, waar vergissing niet is buitengesloten wijl we geen rijpe veeren ontdekten, en treedt *Galium uliginosum* hier in de plaats van andere soorten.

Dat zijn een klein aantal soorten, die men niet in deze streek verwachten zou; voor het overige vindt men niets, dat een afzonderlijke vermelding eischt. Van beteekenis is alles echter bij de vorming van een algemeenen indruk.

men wandelt bijvoorbeeld langs de Gouwe, een riviertje gelijk de Rotte; bochtig, omzoomd met boerderijen, slingert de Gouwe zich van Gouda door de dorpen Waddingsveen en Boskoop, om bij Gouwersluis in den Rijn te vallen. Er moge een oogenblik gelijkenis worden ondersteld tusschen Rotte en Gouwe, de dieper doordringende blik ontdekt ras een groot verschil. De Rotte is kalm. Geen stoomboot ontheiligt er de plechtige stilte, slechts afgebroken door het geheimzinnig rietgefluister. Zeldzaam zijn de boerderijen langs de boorden der Rotte; door één gehucht loopt genoemde rivier. Gansch anders is het met de Gouwe. Zij stroomt bijna aanhoudend langs woonhuizen en wordt nacht en dag bevaren door een zeer groot aantal stoombooten. Dus is de indruk van dit water ook anders, ja zelfs de plantengroei biedt er verschil.

Tusschen de wei- en hooilanden van Waddingsveen, tusschen de tuinen van Boskoop, daarna wederom tusschen de graslanden van Alfen, slingert het riviertje zich. De oever is op verschillende plaatsen geel van de *Pastinaca sativa*. Deze forsche plant met heldergele bloemschermen vond ik nooit zuidelijker; daarmee wil ik niet zeggen dat zij elders in den omtrek ontbreekt, doch dat zij, indien aanwezig, in ieder geval bij mijn langdurig onderzoek onopgemerkt bleef. In de Gouwe zal men een paar ondergedompelde soorten fonteinkruid, *Potamogeton*, en veel andere waterplanten aantreffen.

In een sloot aan den rijweg tusschen Waddingsveen en Gouda,

nabij de rivier, zien we watergentiaan, *Lymnanthemum nymphæoides* en *Polygonum amphibium*; deze groote dooiergele bloemen en roode bloemtrosjes behooren aan planten, die hier volstrekt niet algemeen kunnen worden genoemd. Verder naar Gouda en onder Reeuwijk zal men nog wel andere soorten aantreffen; aanteekeningen maakte ik er niet, doch men zij verzekerd dat ook in die richting de wandeling vruchtbaar is. Langs het riviertje groeien verder algemeen de elfrank, de munt, *Mentha aquatica*, de varkenskers, *Senebiera coronopus*, de zilverschoon, *Potentilla anserina*, het vijfvingerkruid, *P. reptans*, de beereklaauw, *Heracleum spondylium*, de andoorn, *Stachys palustris*, de groote gele wederik, *Lysimachia vulgaris*, de wolfsfoot, *Lycopus europæus*, de wikke, *Vicia cracca*; tusschen Boskoop en Alfen ook *Vicia sepium*, en slingerend door riet en oeverplanten de hop, *Humulus lupulus*. Een menigte der gewone oever- en weideplanten vergezellen deze soorten die hier het meest in 't oog loopen. Halverwege Alfen, waar een steenen wal langs het water gemaakt is, treffen we de mooie *Sedum purpurascens* aan, een vetplant met vlakke, blauwgroene bladeren en roode bloemen, en het sierlijke muurleeuwenbekje, *Linaria cymbalaria*, een van elders afkomstig plantje, dat zich echter reeds eeuwen in Noord-Europa verspreid heeft en zijn woonplaats bij ons op vochtige muren koos; zelden vindt men het op een knotwilg — hier siert het de steenen. Het muurleeuwenbekje komt ook voor tusschen Boskoop en Waddingsveen aan den steenen oever. Op de wandeling naar Alfen bespeuren we nog het kaasjeskruid, *Malva sylvestris*, de ganzebloem, *Chrysanthemum leucanthemum*, en het Robbertskruid, *Geranium robertianum*. Deze drie planten komen hier zelden voor; het Robbertskruid spaarzaam ook langs de wegen in het dorp. Het zijn drie schoone planten. De ganzebloem lijkt niets op de verwaand-opgesmukte *Chrysanthemum*'s, die lievelingen der kweekers, die onuitputtelijke bron van nieuwe, en weder nieuwe, nogmaals nieuwe verscheidenheden, welke bewonderd worden op de najaars-tentoonstellingen, door een publiek dat nooit in onze ganzebloem een verwant wil erkennen van die verblindend-prachtige, veelvormige, veelkleurige schat modebloemen. De *Malva* en het Robbertskruid voegen rood bij het wit en geel der bloemen in het gras; de *Lythrum salicaria*, de *Epilobium hirsutum*, de andoorn, sieren met purper den moerassigen oever, prijken tusschen de biezten en het riet, waar de sombere elfrank, *Solanum dulcamara*, met haar onheilspellend-donkere stengels en bladeren oprijst als een ware verleidelijke giftplant, getooid met bevallige

vroemen en helder gekleurde bessen. Een blykbare tegenstelling met al die hooge planten, en die scherpe kleuren, vormen nederig-blauwe vergeet-mij-nietjes, de kleine dichterlijke bloem die steeds onze gedachten wegvoert van het alledaagsche proza. Welk een macht schuilt in een vaak geenszins opmerkelijken vorm, welk een bekering oefent soms een blauw bloempje dat zelfs niet pronkt, dat zich verschuilt, dat de nieuwsgierige blikken van onverschillige wezens ontvliedt. Welk een toovermacht schuilt in een tint, een kleur, een geur, een vorm, die ons behagen wanneer we ze zien willen, nagaan, beminnen! Hetzelfde is van toepassing op de madelief, die alom tusschen het gras vriendelijk uitkijkt. In de *Bellis perennis*, de maagdelief of made- (weide-)bloem, de bellorita of marguerite, heeft men een profetische bloem gezien. Door haar te ontbladeren willen de minnenden raden of ze bemind worden, en zelfs in welke mate men ze liefheeft. De italiaansche dichters gingen verder; men wilde aan de marguerita ook vragen of men leven zal, hoe en hoelang men zal leven. Toen ging men het lot van Italië voorspellen door middel der koninklijke bloem die schittert als een ster van het Quirinaal en maakte van de madelief de ster van Italië. De italiaansche madelief, rozerood en wit, is steeds gunstig; in Saksen en Holland zou — volgens een italiaansch schrijver — een »zwarte marguerita" of »slechte madelief" bestaan, van welke men een boozen geest maakte, die dus onheil voorspellen zou.

In de korte opsomming die we gaven van de flora langs de Gouwe, is vanzelf het grootste aantal soorten overgeslagen. We hebben enkel het belangrijke, in-'t-oog-vallende genoemd. Langs de menigvuldige boezems, vlieten, slooten, die Boskoop doorsnijden in alle richtingen, bovendien in de vochtige weilanden van Alfen, Waddingsveen, Zwammerdam en Bodengraven, ontmoet men een massa planten die ook de Gouwe omzoomen.

Achter den Laag-Boskoopschen Weg ligt een vliet, waarbij een watermachine. Langs een binnenpad kan men daar in de richting van Alfen gaan, terwijl een breede vliet naar het Badhuis aan de Gouwe voert.

Nabij de watermachine kunnen wij een menigte water- en oeverplanten aanteekenen. Men ziet daar het pijpkruid, *Oenanthe fistulosa*, de eppe, *Sium latifolium* en *Berula angustifolia*, het geitenblad, *Spiraea ulmaria*. de waterweegbree, *Alisma plantago*, in groote menigte de

pinksterbloem, *Cardamine pratensis*, en de witte waterkers, *Nasturtium officinale*; verder een soort gele waterkers, *N. palustre*, de groote zuring, *Rumex hydrolapathum*, en de hooge valeriaan, *Valeriana officinalis*. Men treft hier nog meerdere plantsoorten aan, die in eenig opzicht merkwaardig zijn, door het aandeel dat ze nemen in de vorming van het landschap. Op de watervlakte bespeurt men de snel-voorttelende *Azolla*, die gansche slooten met een roodbruin kleed overdekt; dat »bruine kroos" is uit Amerika tot ons gekomen. Wonderlijk snel heeft het zich verspreid. Te Boskoop overdekte het onlangs schier alle slooten; thans vermindert het sterk; men zou zeggen dat de vreemdelinge slechts tijdelijk de overhand behalen kon, en thans teruggedrongen wordt van den bodem dien zij kort geleden veroverde. Op het water drijven plompen, *Nymphaea alba* en *Nuphar luteum*, kikkerkruid, *Hydrocharis morsus ranæ*, terwijl de waterranonkel, *Batrachium*, haar witte bloempjes; het pijlkruid, *Sagittaria sagittifolia*, zijn groote bladeren boven het water uitsteekt. Langs den oever zien we nog engelwortel, *Angelica sylvestris*, glidkruid, *Scutellaria galericulata*, bruinheilig, *Prunella vulgaris*, rolklaver, *Lotus uliginosus*, egelskop, *Sparganium ramosum*, gele lisch, *Iris pseudacorus*, riet waardoor de witte winde, *Convolvulus sepium*, zich slingert, biezen, *Scirpus maritimus*, giftige boterbloem, *Ranunculus sceleratus*, vergeet-mij-niet, basterdwederik, *Epilobium*, en *Lythrum*. Op een enkele plaats, niet ver van hier, zien we de hangende aartjes van de *Carex pseudocyperus*. In menigte overal de elfrank, *Solanum dulcamara*, en ook zwanebloem, *Butomus umbellatus*, die keurige waterplant, met haar forschen stengel en haar scherm vol prachtige bloemen.

In het gras en onder de enkele elzen- of essenboomen, groeien bramen, *Rubus cæsius* en *R. fruticosus*, nagelkruid, *Geum urbanum*, hop, wijfjesvaren, *Asplenium filix femina*, leeuwentand, *Leontodon autumnale*, en hondsdrif, *Glechoma hederacea*. Open grasland levert knoopkruid, *Centaurea jacea*, blauwe knoop, *Succisa pratensis*, distels in menigte, brandnetel en weegbree langs den weg. Dus heerscht hier een groote verscheidenheid van kleuren en vormen, die den natuurvriend kunnen bezighouden, waaraan hij waarnemingen doet die in ieder opzicht hem vooruitbrengen kunnen.

Slaan we het dijke in dat naar het Badhuis leidt, dan zien we langs de vliet rietvelden van meer dan manshoogte, waartusschen duikelaar, *Typha angustifolia*, met slanke stengels en slanke aren oprijst. Ook de vuurrood-bloeiende *Epilobium hirsutum* — roode bloemen

met een wit kruisje erin, dat door de meeldraden gevormd wordt —, de andoorn, de *Spiraea*, de *Lythrum* en bloembiezen, *Juncus*, worden hier gevonden. Talrijke *Convolvulus*-slingers wikkelen zich om de rietstengels; op den moerassigen bodem langs het water groeien ontelbare exemplaren van de witte waterkers, *Nasturtium officinale*, die met haar witte bloemen hier en daar den ondergrond van den oeverplantengroei uitnaakt; de wateroppervlakte eindelijk, is over heele stukken met blaadjes en bloemen bedekt, van kikkerkruid, *Hydrocharis*, in hoofdzaak.

Aan de andere zijde van het dijkje, op de helling, groeien planten die we noemen willen: de hopklaver, *Medicago lupulina*, met gewonden peultjes, de *Crepis virens*, de kruipende akkerwinde, *Convolvulus arvensis*, met aardige witte bloemen, rozerood gestreept, het hooge witbloemige walstroo, *Galium erectum*, het kleine kaasjeskruid, *Malva vulgaris*, en de hennepnetel, *Galeopsis tetrahit*. Op en bij de mesthoopen langs den weg vindt men meldesoorten, *Chenopodiaceae*, duizendknoop, *Polygonum persicaria*, *P. lapathifolium*, zwarte nachtschade, *Solanum nigrum*, paarsche doovenetel, *Lamium purpureum* en melkdistel, *Sonchus*. Op een paar mesthoopen meenen we bladeren van den doornappel, *Datura stramonium* gezien te hebben; de plant bloeide nog niet.

In het eigenlijke Boskoop, langs de wegen die het dorp in rijen tuinen verdeelen, groeien de gewone onkruiden en weideplanten. De Laag-Boskoopsche Weg vertoont zilverschoon, *Potentilla anserina*, en vergeet-mij-niet, de roodbloemige *Geranium dissectum*, de gele leeuwenbek, *Linaria vulgaris*, de vossenstaart, *Carex vulpina*, de *Malva vulgaris*, het rondbladige, geelbloemige, tusschen het gras voortkruipende penningkruid, *Lyssimachia nummularia*, de melkdistel, *Sonchus oleraceus*, de leeuwentand, *Leontodon autumnale*, de groote dokkebladeren, *Petasites officinalis*, het zevenblad, *Aegopodium podagraria*, het perzikkruid, *Polygonum persicaria*, op één plaats de *Chrysanthemum parthenium* en overal verschillende grassen, waaronder *Dactylis glomerata*, *Cynosurus cristatus*, *Phleum pratense* en *Calamagrostis epigeios*; tenslotte een menigte onkruiden, de gewoonste, die schier nergens ontbreken, toch óók waard zijn om gezien en geplukt te worden. In een korte opsomming moeten ze echter worden over het hoofd gezien. Op één erf groeit boekenskruid, *Eupatorium cannabinum*.

Overal groeit klaver in de drie algemeenste soorten, *Trifolium*

repens, *T. pratense*, *T. procumbens*. Klaver is één der gewoonste planten tusschen het gras, wordt bovendien als veevoeder zeer veel verbouwd. Dus zijn aan deze plant natuurlijk legenden verbonden. Het is een weerkundig plantje, een goed voorteeken. Bij het naderen van een onweder richten de blaadjes zich op. In een romeinsch graf vond men een afbeeldsel dat den Zomer voorstelt, met klaver versierd. In Frankrijk raadplegen de jonge meisjes de klaver op den morgen van St. Jansdag, om te vernemen of ze een gelukkig huwelijk zullen sluiten. Vaak is klaver ook een goed voorteeken in den droom.

Volgens de kristelijke legende, heeft de klaver gediend tot hoofdkussen voor het kind JEZUS. Toen de kleine JEZUS in de krib was, bevond er zich klaver tusschen de gedroogde kruiden die hem als kussen dienden en plotseling begon de klaver — in 't midden van den winter, haar lieve bloempjes te ontplooien rondom het hoofd van het kind, verhaalt THEURIET in »le Filleul d'un Marquis."

De Druïden koesterden voor de klaver een groote vereering en men verhaalt dat Sint PATRICK, om aan de Ieren het geheim der Drieëenheid te verklaren, hun de klaver toonde, waarbij men drie blaadjes op een enkel bladsteeltje ziet. Het voorwerp der grootste vereering is echter de klaver met vier blaadjes. Wanneer men in Piëmont, in Zwitserland, in Frankrijk, deze uitzondering tegenkomt — klaverenvier is niet zoo zeldzaam als het lijkt, ik heb er tweemaal naar gezocht en beide keeren deze »geluk-aanbrengende" blaadjes gevonden — dan is men bijna zeker geluk in het leven te zullen ontmoeten. Spoedig nadat ze deze klaver aangetroffen hebben, vinden de jonge meisjes een man.

De klaver speelt een rol van beteekenis in een engelsch volksverhaal. Op een zomeravond was een meisje de koeien later gaan melken dan gewoonlijk. Reeds begonnen de sterren te flonkeren, toen zij haar taak eindigde. Daisy, een prachtige koe, was juist de laatste die nog gemolken moest worden en de emmer was zoo vol dat het meisje hem nauwelijks tot aan haar hoofd kon opheffen. Zij nam een hand vol gras en klaver en gebruikte die kruiden als kussen om haar last gemakkelijker te dragen. Doch zoodra de klaver haar hoofd had aangeraakt, bespeurde zij honderden en duizenden kleine wezens die zich van alle kanten rondom de koe verdrongen, de handen in de melk dompelden en ze terugtrokken met klaverbloemen die zij behagelijk uitzogen. Het gras en de klaverbloemen rezen op tot aan den buik der koe. Honderden schepseltjes liepen

over het gras, en hielden boterbloemen, haagwinde-kelken en monnikskapbloemen vast, waarin zij de melk opvingen die Daisy als een regen uit haar vier tepels tegelijk liet stroomen. Juist onder de tepels, zag het meisje een kaboutermannetje, die veel grooter was dan al de anderen, en die om beter te smullen op zijn rug was gaan liggen, met zijn hielen gesteund tegen den buik van het dier, terwijl hij den tepel waaraan hij begeerig zoog in zijn volle handen hield. Toen de meid aan haar meesteres verhaalde wat zij gezien had, riep deze uit, dat ze een klavertje-vier op haar hoofd moest hebben. En zij had goed geraden!

Gaat men de dorpsstraat uit, dan komt men op de Zijde, parallel met den Laag-Boskoopschen Weg. Daar ontmoet men het Robbertskruid en het wijfjesvaren, de witte doovenetel, het nachtegaalskruid, *Anthriscus sylvestris*, en de liefblauwe eerenprijs, *Veronica chamædrys*. De Dwarszijde, die in de richting van Hazerswoude loopt, levert ons penningkruid, *Lysimachia nummularia*, koekoeksbloem, *Lychnis flos cuculi*, *Lythrum*, basterdwederik, *Epilobium palustre* en walstroo, *Galium uliginosum*. Er groeien rietgrassen, *Carex*, bloembiezen, *Juncus*, en waterbiezen, *Helocharis* langs de sloot. In het water zien we bijvoorbeeld witte waterranonkel, *Butachium divaricatum*, kikkerkruid, en scheeren, *Statioties aloides*, de miniatuur-gelijkenis der aloë. Een heerlijke wandeling is het van hier naar Zevenhuizen. De aanvang van den weg is schaduwloos, verderop maken hoge boomen de wandeling aangenaam. Ik bezit geen aantekeningen over den plantengroei van die streek, zoomin als over de plassen van Sluipwijk bij Gouda of over Hazerswoude. Vermoedelijk kan de kring dien we hier in vogelvlucht beschouwen, gehouden worden voor een tamelijk trouw afbeeldsel van het uiterlijk der geheele landstreek tusschen Den Haag, Gouda, Woerden en Leiden. Dit is een hypothese, die bevestigd of weerlegd worden kan, na vergelijking mijner uitkomsten met resultaten, behaald door andere wandelaars, die na mij komen.

Tegenover het Badhuis te Boskoop ligt een weg, Reyneveld genaamd, die de grensscheiding uitmaakt tusschen Boskoop en Alfen. Langs dezen weg ziet men weder aan beide zijden boomkwekerijen. Een pad, kwistig begroeid met laag hout van elzen, esschen en wilgen, wild dooreen, schilderachtig ongekweekt, ongedwongen, volgt den weg van Reyneveld; de weg en het pad zijn door een sloot

gescheiden; een tweede sloot is gegraven tusschen dat boschje en de tuinen er achter.

Esschen en elzen zijn de geliefkoosde boomen der noorsche mythologie. De wereldboom, de scheppingsboom, was een esch. De vruchten zijn de menschen. De boom heeft drie wortels, één voor het verleden, één voor het heden, één voor de toekomst — want hij moet de eeuwigheid van het wereldleven zinnebeeldig voorstellen. In de *Volüspa* wordt de boom *Ygdrasil* bezongen: »Ik weet dat er een esch bestaat, genaamd *Ygdrasil*, een hooge boom, besproeid door den witten dauw. Van dezen boom vloeien de dauwdruppels in de dalen. De altijd groene boom ontspruit bij de bron *Urd*. Drie jonge meisjes stellen het lot vast, nabij den boom. De bijen voeden zich met den dauw die uit den esch valt en honingval (*humang-fall*) heet. De *Ygdrasil* is de grootste van alle boomen; zijn takken bereiken den hemel." Men verklaart den naam als »drager of paard van *Odin*"; »*Ygger*" is een bijnaam van *Odin*, terwijl »*drasill*" drager wil zeggen of paard. Men waande op de aarde vormen van den fabelachtigen *Ygdrasil* terug te vinden; bijvoorbeeld de boom nabij den tempel van *Upsala*, waarvan in de Middeleeuwen *ADAM VAN BREMEN* sprak. (de *Situ Daniæ*): »*prope templum est arbor maxima late ramos extendens æstate et hyeme semper virens. Cujus illa generis sit, nemo scüt. Ibi etiam est fons, ubi sacrificia paganorum solent exerceri.*"

De els bezit in de duitsche volkssprookjes vaak een doodsen bijna een duivelsch karakter. In een tyroolsche legende speelt de el de rol van een stamboom van het menschengeslacht. Een jongen klimt in een boom en ziet uit de hoogte wat de *tóovenares*sen doen; ze snijden een vrouwenlijk in stukken en werpen die in de lucht. De jongen neemt een rib weg en bewaart die. Later tellen de heksen de stukken; ze bevinden dat er één ontbreekt en vervangen dat door een stuk elzenhout. Dan keert de doode tot het leven terug. In *Duitschland* zegt men ook dat de elzen beginnen te weenen, te spreken, dat ze bloeddroppels storten zoodra men ervan spreekt ze om te houwen.

In de Middeleeuwen kende men de »*Wilde Jacht*" — »*das wüthende Heer*", eigenlijk twee legers, waarvan het een het ander op de vlucht jaagt; de woedende wind laat de dorre bladeren rondwarrelen. De levenden vluchten voor de dooden, het Leven moet wijken voor den Dood — als krijgsman of als jager voorgesteld. Onder verschillende

namen staat die jacht bekend, tal van legenden werden op dit thema geborduurd; altijd werden die tochten aangevoerd door een Opperjagermeester, een groot-menschenlachter, een koning der onderwereld, een duivel. Aan het hoofd rijden HERODUS en HERODIADE — of de germaansch-skandinaafsche WODAN-ODIN met zijn gemalin FRIGGA HOLDA, door de boeren ook GODA of HORDA genaamd. Zij was de ware, de groote Witte Vrouw. Toen het kristendom het Walhalla overrompeld had, werden de verbannen noorsche goden gedegradeerd tot booze geesten, gevoegd bij het helsche leger van den Dood. Onder de talrijke namen, gevoerd door den aanvoerder der helsche troepen, vinden we ook Helkin, wiens knechten Helkini of Harkini genoemd werden. Hier vinden we een duidelijk verband met de legende van Harlekijn, ja zeker, van den karnaval-Harlekijn, dien van Bergamo, welke legende den dood symboliseert, al moge zij ontaard wezen in potsierlijke klucht.

Ook vindt men analogie met de bekende ballade van GOETHE, getiteld Erlkönig, de koning der Elzen. Overal hoort men de muziek er van op de piano's spelen. De mythen en legenden verklaren elkan-der, motiveeren ook volksgeloof, vrees, eerbied, zeden — geven een blik in de beschavingsgeschiedenis, in de ontwikkeling van het menschelijke denken. Dat is haar hooge waarde!

Men vroeg: Waarom Koning der Elzen? Wat is de Koning der Elzen? — Een theorie werd gebouwd:

De elzen groeien bij voorkeur langs beken en vijvers; ze scheppen behagen in moerassige gronden. De ballade voert een vader ten tooneele, die 's nachts te paard rijdt langs een elzenbosch. De vlakke is vochtig. Om warmte te geven aan zijn kind, drukt de vader het tegen de borst, omhult het met zijn mantel; maar de dampen kwellen het, deze ijzige dampen die over het moeras trekken.... Te midden der nachtelijke nevelen komt de Elzenkoning op, die de kleine roept, en met streelende stem spreekt tegen het kind, maar zijn adem is vergiftigd door koorts; hij raakt het kind aan — het kind schreeuwt — het kind sterft.

Daarop geleeke de werkelijke beteekenis eenigszins, maar toch was het iets anders. Het betrof geen Erlkönig, Koning der Elzen, doch een Hellkönig, Koning der Onderwereld, Höllenkönig, in het Engelsch Hellking, in het normandisch patois Hellequin — is de God van den Dood, een Thanatos zoowel als de Harlekijn der bals. In de vijftiende eeuw hield het kristelijke Europa »doodendansen», de

Parijzenaars vermaakten zich daarmee in 1424. Evenals de arlequinen dus! Hellsönig wandelt over de aarde, gaat en komt, neemt wie hem aanstaat, kind of grijsaard, man of vrouw, en stuurt die naar zijn duister rijk. In gewone tijden treft hij zijn slachtoffers één voor één, doch doet de zaken in het groot in dagen van oorlog, pest of hongersnood. Dan gelijkt hij op den vogelaar, die een vlucht vogels in zijn netten drijft om ze te vermoorden. Dan zal de »Zwarte Jager», de Groote Menschenlachter ALEXANDER heeten of CESAR, ATTILA, TAMERLAN of NAPOLEON, den naam aannemen der verschrikkelijke keizers en koningen die de volkeren ombrengen, de bloedige omritten van den Dood aanvoeren. Zeker: »Het zijn de lieden van Harlekijn!» Harlekijn treft ieder met zijn knots, hij zal niemand missen, allen, allen krijgen hun deel. Memento mori! »Eens sterven wij allen!»

Zoo kan een elzenstam de gedachten voeren naar de omritten van Hellsönig of Erksönig.

Behalve een menigte gewone planten, bespeuren wij ook de waterfenkel, *Oenanthe phellandrium*, hier in de slooten. Deze groote schermplant ziet men meestal geheel alleen in het midden van 't water. Het boschje is belangrijk van uitzicht, langs den geheelen weg. Het maakt den indruk van iets woest-aantrekkelijks. Hopranken slingeren zich rondom de boomen, rietgrassen en varens sieren den slootkant. De varens dragen geen rijpe veeren; we kunnen dus slechts bij benadering vaststellen, dat we hier te doen hebben met wijfjesvaren, *Asplenium filix femina*, mannetjesvaren, *Polystichum filix mas*, en stekelvaren, *Polystichum spinulosum*. Aan de Gouwe tusschen Boskoop en Gouwersluis, hier aan den Reyneveld-weg langs de sloot links en aan een paar slooten nabij Bodengraven, en bij Reeuwijk, groeien kleine lichtgroene varens die ik voor *Polystichum spinulosum* houd. Varens zijn in Zuid-Holland volstrekt niet zoo algemeen. Twintig kilometers rondom Rotterdam, trof ik niets in eenige hoeveelheid aan dan naaktvaren, *Polypodium vulgare*, welke soort ik te Boskoop weder vergeefs zocht. Reeds wist ik dat in de veenen nabij Gouda andere varens voorkomen, wjl het wijfjesvaren als onkruid gevonden wordt in bloemisterijen, die aarde uit deze streken bezigen. De verborgenheden der ontkieming van varens geven aanleiding tot talrijke legenden. In de toovernachten — St. Jan, Kerstmis, Oudejaar — fonkelt het »varenzaad» als vurig goud, rijpt en valt dadelijk af, zoodat het niet kan worden teruggevonden. Dit zaad bezit een opmerkelijke kracht; wie

het hij zich draagt kan alle wenschen vervuld krijgen. Het varenzaad bezit alle magische machten. Het geeft rijkdom, geluk in het spel; het maakt onzichtbaar, belet het geld te verminderen, helpt goudaderen ontdekken; wie het zaad bij zich draagt, ziet de schatten der aarde als blauwe vlammetjes, geniet de eeuwige jeugd en hem kan op reis geen ramp overkomen. — Men kan het zaad echter moeielijk bekomen, slechts met behulp van den duivel, en door een massa voorschriften angstvallig in acht te nemen, hoofdzakelijk door in de tot de werken der duisternis geschikte nachten aan duivelsche zaken uitsluitend te denken. Soms bewijst varen wel eens een slechten dienst; stapt men onwetend erover, dan gaat men dwalen. Vandaar de duitsche naam »Irrkraut". Men moet de schoenen verwisselen of het schort omkeeren, om de toovermacht te breken.

Deze weg kruist het Goudsch Rijpad, dat ons naar den Rijn of naar het dorp Boskoop voeren kan. Op dien weg vonden we knooppkruid, *Centaurea jacea*, agrimonie, *Agrimonia eupatorium*, met lange trossen van donkergele bloempjes, en matdebies, *Scirpus lacustris*. We blijven echter op den weg van Reyneveld tot deze op een boerderij uitloopt, op welk punt een pad in de richting van den Rijn buigt, een smalle kade, door twee slooter van de weilanden afgescheiden. Die kade volgen wij, al is het er buitengewoon zonnig. En we beklagen onze keuze niet. Er groeit een flora die weder nieuw voor ons is. We bespeuren tusschen het gras planten die we niet of weinig vonden in deze streken. Ze bewijzen ons dat men schijnbaar overal gelijk-begroeide weiden en wegkanten toch steeds moet onderzoeken, omdat er wel eens planten groeien die in een grooten omtrek ontbreken. Oplettend worden we doordat hier een ontelbare menigte exemplaren aanwezig zijn van de tormentil, *Potentilla tormentilla*. Dit plantje met kleine gele bloemen vormt hier de karakteristiek van het grasland; de tormentil komt voor in den Krimpenerwaard, doch niet in de omgeving van Rotterdam. In het gras vinden we verder de zeldzame bertram, *Achillea ptarmica*, met groote witte bloemen, de blauwe knoop, *Succissa pratensis*, de ratelaar, *Rhinanthus major*, met opgeblazen witte kelken en gele lipbloemen, de gele wederik met groote pluimen van aardige gele bloemen, de rolklaver, *Lotus uliginosus*, de waterruit, *Thalictrum flavum*, en tal van reeds op onze vorige wandelingen bespeurde weideplanten, die we met aandacht beschouwen, met genoegen ontmoeten, doch niet opsommen willen. Langs de slooten hier en daar een heester, een els of een

esch, een wilg of een populier, soms ook gagel, *Myrica gale*. Het is de eerste maal dat ik dezen heester ontmoet in Zuid-Holland. Langen tijd heb ik gezocht in Kralingen, waar de Rotterdammers in de zeventiende eeuw op hemelvaartsdag of pinkstermaandag gingen »dauwtrappen en gagel plukken», volgens mededeeling van den geestigen en geleerden broodbakker GERRIT VAN SPAAN, in zijn Beschrijving der stad Rotterdam. Tenslotte trok ik het besluit, dat de droogmaking der plassen de groeiplaatsen van den gagel verwoest zou hebben. Met niet gering genoegen begroeten we dus aan deze slooten de welriekende gagelheesters, onze laurieren.

Aan het eind van dezen weg komen we zonder lang zoeken op andere paden die kronkelend door weiden ons te Bodengraven zullen brengen, nadat ze ons gevoerd hebben door de »Zwammerdamsche boschjes». Men stelle zich van die »boschjes» niet veel voor. Langs de kade, hier en daar vrij breed, soms aan linker- of rechterkant vergezeld van een tweede dichtbegroeide strook, is hakhout geplant — wilg, esch en els, gelijk overal, soms een enkele schietwilg. Die boomen vormen een tamelijk dichte bosschaadje waar men vaak zich gebukt een doortocht banen moet. Op de naburige velden wordt het gras gemaaid. Een maaier, een hooiwagen passeeren ons; dat is al het leven dat we ontmoeten; alle geluid dat we vernemen op dezen gloeienden Juli-middag, bestaat in het spaarzaam geloei der weinige runderen, die hier grazen. Meest alle velden zijn hooiland. Hoe heerlijk stil is het hier; welk een majestueuse kalmte ademt de natuur van dit bekoorlijk-eenvoudig landschap! Heel anders dan in de steden, waar men verstikt wordt, waar de opeenhooping van menschen oorzaak is, dat men reikhalzend-verlangend naar een teugje lucht, naar een leven-ademend vrijheids-windje uitziet. In deze niet-pronkende, maar wonderlijk-bekorende — hoewel niet bekoorlijke — boschjes, gevoelt men dat men buiten is en zwelgt men met volle longen de machtige, bezielende natuur in. Deze boschjes zijn niet mooi, niet grootsch, niet belangrijk — en toch was de wandeling hier ons lief, zelfs de knotwilgen, die mismaakte boomen, leken ons minder wanstaltig: ze kunnen niet helpen dat de mensch in alle hout zijn bijl zet. Zelfs schijnt het ons toe alsof de boomen bedroefd zijn over de aanslagen van den baatzuchtigen mensch — wien gevoel voor de natuur, liefde voor haar pracht ontbreekt. De boomen bloeden in de indo-europeesche volksmythe. In een boom werd het bloed opgenomen van een slachtoffer; wanneer men den boom een

wonde toebrengh, zal het bloed er uit stroomen. De gloeiend roode avond- en morgenhemel werd vaak afgebeeld als een lichtgevende boom, waar nektar of bloed uit vloeide — naardat de boom als boom des levens of des doods beschouwd werd.

De gedaanteverwisseling van een hemelschen held in een boom — zoo algemeen in de fabelleer — wordt herhaald op de aarde. Iedere boom zelfs werd de schuilplaats van een rampzaligen held.

Men herinnere zich den berg waar alle boomen bloeden onder de bijl, waarvan SCHILLER verhaalt in *Wilhelm Tell*:

»Vater, ist 's wahr, das auf den Berge dort
Die Bäume bluten wenn man einen Streich
Drauf führe mit der Axt?"

»Wer sagt dass, Knabe?"

»Der Meister Hirt erzählt's: die Bäume seien
Gebannt, sagte er, und wer sie schädige
Dem wachse seine Hand heraus zum Grabe."

Kan men zich niet voorstellen, dat deze knotwilgen treuren, lijden, bloeden, wijl men ze verminkt uit winstbejag? Moet men hier niet zich herinneren, dat tegenover den meest verhevenen woudboom de mensch hetzelfde gemis aan eerbied toont? Hakhout of gedenkteeken der eeuwen, knotwilgen of loofbosch, alles voert een berustenden strijd met de schennende menschenhand, die het vernietigt en uitroeit, vermoordt en neerwerpt. Men noemt zoo iets, waar het in het groot plaats heeft, maar ik meen de »vooruitgang der beschaving", de »veroveringen door 's menschen nijverheid behaald op de wilde natuur". De natuurmensch zou het heiligschennis noemen. Daar het systeem een getrouwe afspiegeling is van smaak, begeerte, gewoonte; ja, aangezien het stelsel vaak slechts een vorm is, om te dienen als verontschuldiging voor wat daaraan behoefte toont — doen de menschen zich voor als voorstanders der utiliteitsleer, maken zichzelf wijs dat de natuur bestemd is tot ons genot, dat de levende wezens ons omringen om ons te dienen, te koesteren — ons, de »heeren der schepping". En toch is de macht die we bezitten over de natuur oneindige malen kleiner dan de verwaande mensch erkennen wil.

Spoedig heeft men deze boschjes achter den rug en bereikt na het doortrekken van een paar landerijen, een breedten boezem die

naar het stoomgemaal te Bodengraven voert. In het water zien we hier de mooie watergentiaan, *Limnanthemum nymphæoides*. Langs den oever groeien het hertschooi, *Hypericum tetrapterum*, de groote boterbloem, *Ranunculus lingua*, de waterhelmbloem, *Scrophularia aquatica* (of *S. Neesii*?) en de agrimonie. Al deze planten zijn in deze streken, en zoover ik weet in heel Zuid-Holland, zeer zeldzaam. De groote boterbloem vond ik slechts één keer te Heerjansdam.

Indien men van Bodegraven naar Gouwersluis of Alfén den Rijn volgt, zal men zich de wandeling niet beklagen, doch ik maakte er geen aantekeningen en kan dus niets van daar vertellen. Wel weet ik, dat op een binnenpad van de kom der gemeente Alfén naar Boskoop, en op een zijpad daarvan naar een sluis en watermolen, eenige mooie planten voorkomen. De tormentil is daar weer algemeen, evenals de ratelaar. Het waterkruiskruid, *Senecio aquaticus*, groeit er, benevens de grootbloemige *Epilobium hirsutum* en kamillen in menigte. Daarnevens natuurlijk weder de gewone planten van water, wateroever, vochtig weiland en weg. Reeds zagen we ze elders — hoe vaak! — en weer zijn ze ons lief. Het geringste is zoo schoon als het meest verhevene in de natuur. Die bloemen, o! zij allen, allen lachen ons toe, buigen zich vriendelijk, wuiven ons zoete geurtjes tegemoet als welkomstgreet. Zij weten van me, dat ik ze liefheb, ze innig vereer en met ze spreek — zoo gaarne! — en... »mit den niedrigsten Wiesenblümchen eben so gerne spreche, wie mit den höchsten Tannen!«

De zon daalt neder en spreidt haar laatste stralen over het dorp Boskoop, daarginds aan het bochtige riviertje, waar het kalm is en stil. Daar maakt men boomen, heesters, struiken. Ze zullen sieren, ze zullen pronken, ze zullen geprezen worden en geroemd door duizendtallen tongen. Klaroenen zullen hun lof verkondigen naar alle hemelstreken....

Mogen wij dan geen bazuinen weerklinken laten om te verkondigen wat zoo schoon is daar, in weide en moeras, langs sloot, rivier en weg? Maar neen, kalm is die natuur, bescheiden zijn landschap en flora. In kalmte moet men genieten van dat schoone, in vol bewustzijn van de waarde, die ook schuilt in wat waardeloos geacht wordt.

Het is Onkruid. Och! Hoeveel schoons is daarbij, en hoeveel waardeloos-verwaande pracht bij het gekweekte! Hoe machtig is de

indruk van het wilde natuurleven dat we overal grijpen kunnen, dat *ons* overal pakt!

Nu is de zon onder, en straks, na enkele uren of enkele dagen — zal de boot ons wegvoeren door de schilderachtige kronkels der Gouwe, van welker oevers goudgele bloemen ons een loflied zullen toezingen op den naam van dit riviértje. Witte en gele plompebloemen rijzen op rondom de boot. Zwanebloem en valeriaan, elfrank, andoorn, *Lythrum* en *Pastinaca* wuiven ons een vaarwel of een tot weerziens toe.

Gegroet, bekoorlijke weegjes en dijkjes! Ge zijt voor ons een bijdrage tot voortschrijden op den weg van zij het ook oppervlakkige natuurliefde. Dierbare bloemen, sterren der aarde, overal zijt ge schoon.

Nergens, neen nergens, is het landschap onmachtig om ons bezig te houden. Alom is de natuur ons een levegevende troost op het vaak oneffen en steeds doornig levenspad.

Boskoop, Juli 1899.